

Андрусішин Б. І., Бондаренко В. Д. Государственно-церковные отношения в украинских землях под знаком крепостного права (20-е гг. XVIII - середина XIX в.в.).

Авторы раскрывают особенности государственно-церковных отношений в украинских землях с 20-х гг. XVIII в. до середины XIX в., преобразования Церкви в Российской империи в орудия государственного управления.

Ключевые слова: “Святейший Украинский Синод”, Российская империя, Феофан Прокопович, Украинская Греко-Католическая Церковь, Киевская митрополия, Православная Церковь, Римо-Католическая Церковь, Галицкая митрополия, государственно-церковные отношения.

Andrusyshin B. I., Bondarenko V. D. State-church relations in the Ukrainian lands under the sign of serfdom (20's of the XVIII century – mid. XIX century).

Authors reveal the features of church-state relations in the Ukrainian lands from the 20's XVIII century to the middle of the XIX century, turning the Church into the Russian Empire in the instrument of public administration.

Keywords: “The Holy Synod of the Ukrainian”, Russian Empire, Theophanes Prokopovych Ukrainian Greek Catholic Church, Kyiv Metropolis Orthodox Church, the Roman Catholic Church, Galician Metropolis, state-church relations.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО

УДК 342.553(477)

Беспалий В. В.
*Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова*

ПРОБЛЕМИ ТЛУМАЧЕННЯ ПРИНЦИПІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ.

У статті проаналізовано та досліджено принципи місцевого самоврядування в Україні. Визначені найбільш важливі проблеми місцевого самоврядування при тлумаченні принципів місцевого самоврядування в Україні. Дані найбільш оптимальні визначення та їх роз'яснення. За основу було взято найбільш поширенні тлумачення, а також проаналізовані праці багатьох вчених.

Ключові слова: місцеве самоврядування, принцип, органи, депутати.

Аналіз сучасної юридичної літератури свідчить про підвищення уваги науковців до питань принципів місцевого самоврядування, їх важливість та їх додержання. Актуальність вивчення проблематики принципів місцевого самоврядування зумовлена наступними обставинами: значенням того, що принципи відображають головну суть і природу даного інституту; принципи є основними засадами формування місцевого самоврядування; тлумачення принципів місцевого самоврядування є дещо неоднозначними.

До вагомих досліджень цього напрямку віднесемо наукові праці Б. П. Андресюка, М. О. Баймуратова, Ю. Ю. Бальція, О. В. Батанова, В. І. Борденюка, М. П. Воронова, В. А. Грігор'єва, Р. К. Давидова, О. М. Кампа, О. О. Карлова, О. О. Коваленка, М. І. Корнієнка, В. В. Кравченка, В. В. Медведчука, М. Ф. Орзіха,

Г. В. Падалки, Б. А. Пережняка, В. Ф. Погорілко, О. В. Прієшкіної, М. О. Пухтинського, Г. В. Чапали та інших учених. Разом з тим, ці автори не проводили окреме дослідження принципів місцевого самоврядування, в тому числі і в аспектах проблем їх тлумачення.

Всебічне розкриття сутності та характерних рис місцевого самоврядування як форми організації місцевої влади неможливе без дослідження принципів місцевого самоврядування, що відображають головні якості цього правового інституту з позиції його змісту і природи.

Радянський енциклопедичний словник, тлумачачи термін “принцип”, пояснює не тільки його походження від латинського *principium* – початок, основа, але і вказує на кілька сфер його тлумачення. Зокрема, “принцип” означає вихідне положення якої-небудь теорії, навчання, науки світогляду, політичної організації або внутрішнє переконання людини, що визначає його відношення до дійсності, норми поведінки і діяльності [1, с. 1071].

В теорії права існує два терміни: “правові принципи” і “принципи права”. Вони різняться між собою тим, що правові принципи виникають, як правило, до виникнення системи права і законодавства. Правові принципи, які закріплені в системі права і законодавства, переходять в принципи права. Правові принципи – це головні ідеї, які виражають основні вимоги до системи права тієї чи іншої держави [2, с. 208].

Принципи місцевого самоврядування перш за все відбулися як правові принципи, як категорії суспільної правосвідомості і спочатку вони не завжди відображалися в системі права і правових нормах. Але їх можна назвати головними засадами, на базі яких будується місцеве самоврядування як інститут права.

В Законі України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 2008 р. [3, с. 170] в ст. 4. “Основні принципи місцевого самоврядування” закріплюється тільки те, що місцеве самоврядування в Україні здійснюється на принципах: народовладдя; законності; гласності; колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених цим та іншими законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантій місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування. Якщо Основний Закон держави повинен бути досить стислим, а його положення повинні знайти свою конкретизацію та деталізацію в чинному законодавстві, то відносно принципів місцевого самоврядування така парадигма не здійснюється. В Конституції України тлумачення принципів носить дещо інформативний характер, а ніж у відповідних статтях профільного закону.

З наукової точки зору принципи поділяють на: загально правові (народовладдя, законність, гласність) – тобто ті, що застосовуються до організації та діяльності будь-якого органу демократичної влади, як і до держави в цілому та спеціалізовані принципи місцевого самоврядування (колегіальності; поєднання місцевих і державних інтересів; виборності; правової, організаційної та матеріально-фінансової самостійності в межах повноважень, визначених відповідними законами; підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб; державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування; судового захисту прав місцевого самоврядування) ті, що закріплюють особливості саме місцевого

самоврядування що є формою організації місцевого влади та ланок його системи.

При такому підході визначення принципів місцевого самоврядування і виплавають такі проблеми:

- формується неоднозначність в процесі тлумачення зазначених принципів;
- виникає можливість виникнення суперечок не тільки між органами держави та органами місцевого самоврядування, а й між органами місцевого самоврядування різних рівнів;
- визиває неоднозначність у суб'єктів права при їх практичному застосуванні та може призвести до зловживання правом;
- фактично створюються умови для виникнення конкуруючих принципів в процесі визначення основних засад функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, що відносяться до різних рівнів публічної влади;
- виникає дублювання в процесі здійснення управлінської діяльності на локальному рівні, де функціонують суб'єкти та органи місцевого самоврядування.

Проблеми що склалися при підході визначення принципів місцевого самоврядування начебто вимагає від законодавця конкретних дій, щодо складання загального переліку принципів із подальшим закріпленням у відповідному законодавчому акті про місцеве самоврядування. Такі спроби були, але не законодавцем, як це не дивно. Найбільш вдалою спробою є спроба розробників Статуту територіальної громади міста Одеси [4]. Вони в проекті зазначеного Статуту в окремій статті не тільки зафіксували, але й зробили спробу тлумачення відповідних принципів місцевого самоврядування, що закріплені в профільному Законі України від 21.05.1997 р. Ці принципи не стільки тлумачаться, скільки визначають поведінкові установки суб'єктів та органів місцевого самоврядування, що в своїй сукупності дають можливість забезпечити їх здійснення.

Одним із важливих принципів місцевого самоврядування є – законність. Принцип законності є основою верховенства права і правової керованості у суспільстві. Цей принцип передбачає, що органи державної влади і місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти на підставі, у межах повноважень та способ, передбачені законами. Місцеве самоврядування – влада підзаконна і всі елементи його системи зобов'язані дотримуватися вимог законодавства. Тобто, при вирішенні питань в межах своєї компетенції члени міської громади і утворені ними виборні органи та посадовці зобов'язані діяти лише в рамках закону. Також рішення прийняті міською головою або виконавчим комітетом чи міською радою, є обов'язковим до виконання на території міста. Слід також зазначити, що прийняті виконавчим комітетом чи міською радою певних нормативно – правових актів, в межах своєї компетенції, мають перевагу на території міста перед актами інших органів виконавчої влади. Але, якщо ми виходитимемо з класичного для юридичної науки розуміння законності як “верховенства закону над іншими нормативно – правовими актами чи документами”, то цьому разі неточність і недосконалість законодавчого регулювання може призвести не тільки до виникнення колізій в законодавстві, а й до того, що норми найвищих державних законів (наприклад, Конституції України) не будуть реалізовуватись за причини відсутності відповідних правових механізмів.

Не менш важливе значення має принцип народовладдя. Принцип народовладдя визнає народ єдиним джерелом влади в Україні, який здійснює владу безпосередньо, через органи державної влади і місцевого самоврядування. Передбачає визначення місцевого самоврядування як форми реалізації населенням визначеної території локальних інтересів за допомогою самостійного вирішення питань місцевого значення. Сьогодні можна сказати, що настав етап корінних змін у пріоритетах реалізації народовладдя на теренах України на користь саме безпосереднього здійснення народом належної йому публічної влади, що в кінцевому результаті має сприяти справжньому і реальному широкому залученню громадян до управління державними справами і створює умови для зменшення відчуженості громадян від влади, яке фактично до певної міри завжди існує за умов будь-якого суспільства, навіть найбільш демократичного.

Принцип гласності, як мінімум важливий тим, що можна отримати будь-яку інформацію про діяльність органів місцевого самоврядування та їх служб з питань місцевого значення. Ще одним плюсом цього принципу є те, що міський бюджет своєчасно розміщується на сайті міста, а також доводиться до відома членів міської громади через засоби масової інформації, що фактично зобов'язує звітувати перед жителями міста про кожну витрачену копійку. Але все це як завжди в теорії... Навіть звіти про виконання міського бюджету, які публікуються в газеті "Одеський вісник" один раз на квартал, не завжди є правдиві.

Принцип колегіальності наголошує на те, що рішення приймається колективно. Тобто означає таку організацію і діяльність відповідного колективного органу, коли до його складу входить відповідне число осіб, вибраних персонально у встановленому законом порядку, а питання, що належить до компетенції колегіального органу, вирішують більшістю голосів на засадах колективного, вільного та ділового обговорення. Таке входження до складу колегії породжує виникнення відповідних при цьому рівних прав і обов'язків. Однією із основних умов здійснення принципу колегіальності і, як наслідок, стимулювання творчої активності депутатів, підкреслює В. Скрипничук, є регулярне проведення сесій та відповідна до них підготовка із обов'язковим залученням на підготовчому етапі якомога більшої кількості депутатів. Адже згаданий принцип передбачає не лише їхнє право, але й обов'язок активно брати участь у роботі ради та її органів, до якої вони обрані. І не випадково для підкріплення важливості принципу колегіальності Закон України "Про місцеве самоврядування в Україні" передбачає кількість обраних депутатів на засіданні (кворум) та кількість голосів для прийняття рішення [5, с. 49].

Я вважаю що найбільш тісний зв'язок з принципом поєднання місцевих і державних інтересів висловив ще Б. Чичерін, він вказував: "Місцеві інтереси знаходяться в тісному зв'язку із загальними. Община не є відірваною частиною від держави" [6, с. 759-760]. Служба в органах місцевого самоврядування повинна узгоджуватися з діяльністю центральних органів. Також принцип відображає, хоч і не зовсім чітко, розмежування компетенції органів місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади. Процес реалізації цього принципу проходить у поєднанні зусиль державних органів і органів місцевого самоврядування. Центральні органи держави мають цілу низку засобів впливу на структури та діяльність територіальних громад. Основними засобами, якими парламент користується для

впливу на територіальні громади, є конституційне і законодавче регулювання. Саме воно визначає систему функцій, повноважень органів місцевого самоврядування. Законами регулюються фінансування органів місцевого самоврядування, а також надання їм грошових сум у вигляді трансфертів, щоб спонукати їх до діяльності, яку б вони інакше не могли здійснювати.

Найбільш простий для розуміння і напевно застосування це принцип виборності. Тут все просто, шляхом виборів, громада формує систему органів самоврядування. Міський голова і депутати міської ради обираються громадянами на основі закону про місцеві вибори, дострокове припинення повноважень міського голови та депутатів міської ради проводиться відповідно до чинного законодавства.

Зміст принципу самостійності органів місцевого самоврядування в розподілі, використанні та правовому регулюванні окремих джерел доходів, які надходять до місцевих бюджетів, полягає у: 1) в праві та обов'язках органів місцевого самоврядування забезпечувати збалансованість бюджетів; 2) встановленні органами місцевого самоврядування податків і зборів відповідно до законодавства про податки і збори, доходи від яких надходять до місцевих бюджетів; 3) забороні виконувати видаткові зобов'язання за рахунок доходів інших бюджетів бюджетної системи; 4) наданні коштів з місцевих бюджетів виключно у формі міжбюджетних трансфертів; 5) забороні вводити в дію протягом фінансового року зміни до бюджетного законодавства держави, законодавство про податки і збори та інших обов'язкових платежах, що призводять до зниження доходів місцевих бюджетів; 6) праві на компенсацію доходів місцевих бюджетів, зниження яких відбулося в результаті прийнятих законів (рішень) вищестоящими органами; 7) неприпустимості вилучення додаткових доходів, отриманих в результаті ефективного виконання місцевих бюджетів [7, с. 16-17]. Плюсом, я вважаю, є те що, місцеві бюджети є самостійними, вони не входять до Державного бюджету України та інших місцевих бюджетів вищого рівня (районних, обласних).

Серед основних принципів варто також відзначити принцип підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб. Сама ідея місцевої демократії неможлива без ідеї відповідальної муніципальної влади, яка має захищати інтереси своєї громади. Але сьогодні склалася ситуація, коли значна кількість місцевих рад не дотримується цієї конституційної вимоги і не працює в інтересах територіальних громад. Члени територіальної громади залишаються відстороненими від процесу розподілу ресурсів тієї місцевості, у якій живуть. Відсутня звітність місцевого депутатського корпусу перед виборцями, і громада не знає, наскільки ефективно чи неефективно використовуються головні багатства будь-якої громади: комунальна власність і земля. Ситуація, що склалася, пояснюється колективним характером рішень (більшістю голосів), які приймаються радами. За таких умов посилюється фактор депутатської безвідповідальності та безкарності. На практиці таке становище майже унеможливило виявлення злочинів, вчинених у сфері власності територіальних громад. Окремі ради взагалі перетворилися на групи, які ставлять собі за мету захист власних інтересів, а від цього страждає громада, місцевий бюджет, транспортні комунікації, соціальна сфера та житлово-комунальне господарство. Тому принцип підзвітності та відповідальності перед територіальними громадами їх органів та посадових осіб зараз напевно є найактуальнішим.

Принцип державної підтримки та гарантії місцевого самоврядування – це певний комплекс спрямований на розвиток, підвищення ефективності праці, матеріально – фінансове забезпечення та створення гарантій для політики місцевого самоврядування. Завдяки цьому принципу місцевий бюджет поповнюється з Державного бюджету для здійснення визначених законом делегованих повноважень виконавчої влади, а також для підтримки проектів розвитку міста. Також завдяки цьому принципу органи міського самоврядування взаємодіють з обласною державною адміністрацією, іншими органами державної влади в межах своєї компетенції з питань забезпечення законності, охорони прав і законних інтересів громадян, а також з питань соціального захисту, господарського та культурного розвитку тощо.

Нарешті останній принцип, але не останній по своїй значимості – принцип судового захисту прав місцевого самоврядування. Принцип судового захисту прав місцевого самоврядування також має відношення до безпосередньої демократії. Жителі-члени територіальної громади в індивідуальному чи колективному порядку можуть пред'являти в суди загальної юрисдикції позови про визнання їх недійсними, і такими що порушують права місцевого самоврядування, а також їх права, свободи і законні інтереси як членів територіальної громади, нормативно-правових актів органів державної влади і управління, їхніх посадових осіб, органів і посадових осіб місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, розташованих на території відповідної територіальної громади, а також громадських об'єднань.

Висновки. Резюмуючи, можна зробити висновок про те, що принципи місцевого самоврядування в Україні мають велике значення для процесів його становлення, легалізації, легітимації, розвитку та функціонального здійснення. Будь-які принципи місцевого самоврядування, є продуктом людської діяльності, результатом якої вони виступають та інтереси якої задовольняють. Принципи місцевого самоврядування – це соціальні явища як за джерелом виникнення, так і за змістом: їх виникнення зумовлюється потребами суспільного розвитку і тому в них відображаються закономірності суспільного життя. З самого початку свого виникнення принципи місцевого самоврядування існують, як модифіковані та пристосовані до правової сфери певні загальносоціальні принципи, що перебувають у діалектичній взаємодії. Головними джерелами принципів місцевого самоврядування є політика, економіка, мораль, ідеологія і соціальне життя.

Використані джерела:

1. Советский энциклопедический словарь. – М. : Сов. энциклопедия, 1989. – С. 1071.
2. Котюк В. О. Теорія права: Курс лекцій : навч. посібник для юрид. фак. вузів. – К. : Вентурі, 1996. – 208 с.
3. Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
4. Статут територіальної громади міста Одеси: проект / О. Орловський, А. Крупник, В. Брудний – ОГОО “Лицом к лицу”, 2008.
5. Кравченко В. В., Пітцик М. В. Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні (основи муніципального права) : навчальний посібник. – К. : “Арапат – Центр”, 2001. – С. 49.
6. Чичерин Б. Н. О народном представительстве. – 2-е изд. – М. : Т-во И. Д. Сытина, 1899. – 812 с.
7. Петрова И. В. Бюджетные правоотношения муниципальных образований по формированию доходов местных бюджетов : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 “Административное право; Финансовое право; Информационное право” / И. В. Петрова. – Саратов, 2008. – 26 с.

Беспалый В. В. Проблемы толкования принципов местного самоуправления в Украине.

В статье проанализированы и исследованы принципы местного самоуправления в Украине. Определены наиболее важные проблемы местного самоуправления при толковании принципов местного самоуправления в Украине. Даны наиболее оптимальные определения и их разъяснения. За основу был взят наиболее распространенные толкования, а также проанализированы труды многих ученых.

Ключевые слова: местное самоуправление, принцип, органы, депутаты.

Bespaly V. V. Problems of interpretation of the principles of local self-government in Ukraine.

In article principles of local government in Ukraine are analysed and investigated. The most important problems of local government are defined at interpretation of principles of local government in Ukraine. Given the optimal definition and clarification. The basis was taken the most common interpretation, and also analyzes the works of many scientists.

Keywords: local self-government, principle, bodies, deputies.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАУКИ

УДК 343.4

Міщук В. В.

*Київська державна академія водного транспорту
імені гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного*

Загорулько Є. О.

*Таврійський національний університет
імені В. І. Вернадського*

ВІДМІННІСТЬ ВИМАГАННЯ ВІД ПОДІБНИХ СКЛАДІВ ЗЛОЧИНІВ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

У статті зроблена спроба проаналізувати особливості та виявити відмінні риси такого складу злочину як вимагання із схожими з ним складів злочинів. Зроблено висновок про специфічні ознаки вимагання й визначено межі, які відділяють вимагання від схожих складів злочинів

Ключові слова: склад злочину, відмінні риси, вимагання, кримінальний закон

У загальному обсязі скоєних злочинів значне місце займають посягання на власність і, зокрема, вимагання майна. Як показує практика, інколи вимагання є основною формою діяльності організованих злочинних груп і важливим засобом отримання кримінальних доходів. На сьогодні, на жаль, доводиться констатувати, що зусилля, які вживаються правоохоронними органами по боротьбі з цим злом, є малоефективними. Найчастіше вимагателі уникають будь-якої юридичної відповідальності, або ж несуть символічне покарання. Необхідно відзначити і високий ступінь латентності цього виду злочинів, так як потерпілі, побоюючись помсти з боку злочинців, не повідомляють про вимагання в правоохоронні органи.

Особливий внесок у науковий аналіз такого складу злочину, як вимагання внесли такі відомі науковці як Н. С. Винокурова, С. Абросімов, Н. Іванов, Г. Н. Борзенков, В. В. Новік, Г. В. Овчиннікова та інші.